

הלכות שופר

מבנה ותוכן

א	שופר	שמיעת תרועת השופר	המצוה (א-ב), השופר (ג-ז), קול והד (ח)
ב		אופן החובה וזמנה	החייבים והפטורים (א-ב), כוונה (ג-ד), תקיעה בשבת (ה-ו).
ג		סדר תקיעות וברכות	התקיעות וטיבן (א-ו), הברכות והתקיעות (ז-י), הסדר (יא-יד)
ד	סוכה	הגדרת הסוכה	
ה		הסכך	
ו		ישיבת הסוכה	
ז	לולב	ארבעת המינים	
ח		פסולי ארבעת המינים	

דבר תורה

” לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה – לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה, ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם.” (מתוך ההקדמה למשנה תורה, סעיף מא)

▪ ויקרא כג

כג וידבר יהוה, אל משה לאמר. כד דבר אל בני ישראל, לאמר: בחדש השביעי באחד לחדש, יהיה לכם שבטון – זכרון תרועה, מקרא קדש. כה כל מלאכת עבודה, לא תעשו; והקרבתם אשה, ליהוה. (ס)

▪ במדבר כט

א ובחדש השביעי באחד לחדש, מקרא קדש יהיה לכם – כל מלאכת עבודה, לא תעשו; יום תרועה, יהיה לכם. ב ...

▪ דברים י

א וידבר יהוה, אל-משה לאמר. ב עשה לך, שתי חצוצרות כסף – מקשה, תעשה אתם; והיו לך למקרא העדה, ולמסע את-המחנות. ובני אהרן הכהנים, יתקעו בחצוצרות; והיו לכם לחקת עולם, לדרתיכם. ט וכי-תבאו מלחמה בארצכם, על-הצר הצר אתכם – והרעתם, בחצוצרות; ונזברתם, לפני יהוה אלהיכם, ונושעתם, מאיביכם. י וביום שמחתכם ובמועדיכם, ובראשי חדשיכם – ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם, ועל זבחי שלמיכם; והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם, אני יהוה אלהיכם. (פ)

▪ נחמיה ח

א ויאספו כל העם, באיש אחד, אל הרחוב, אשר לפני שער המים; ויאמרו, לעזרא הספר – להביא את ספר תורת משה, אשר צוה יהוה את ישראל ... ב ויביא עזרא הפהן את התורה לפני הקהל, מאיש ועד אשה, וכל מבין לשמע – ביום אחד, לחדש השביעי.... ח ויקראו בספר בתורת האלהים, מפרש; ושום שכל, ויבינו במקרא. ט ויאמר נחמיה... ועזרא הכהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם, היום קדש הוא ליהוה אלהיכם – אל תתאבלו, ואל תבכו; כי בוכים כל העם, בשמעם את דברי התורה. י ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים, ושלחו מנות לאין נכון לו – כי קדוש היום, לאדנינו; ואל תעצבו, כי חדות יהוה היא מעונכם. יא והלויים מחשים לכל העם, לאמר הסו – כי היום, קדש; ואל תעצבו. יב וילכו כל העם לאכל ולשתות, ולשלח מנות, ולעשות, ולעשות גדולה: כי הבינו בדברים, אשר הודיעו להם. (ס)

פתיחה

יש בכללן שלוש פרטין: (א) לשמוע קול השמיעה, ראה ביאור בראש השנה שנאמר לְחַדְשׁ... יוֹם תְּרוּעָה, יְהִיָּה קֶע בְּמִיַּן הַמִּצּוֹת שֶׁבַהקְדָּמָה א,א; (ב) לישב בסוכה "בסוכות תשבו, שבעת ימים; (ג) ליטול לולב -

יש בכללן שלוש מצוות עשה; וזה הוא פרטין: (א) לשמוע קול שופר באחד בתשרי; (ב) לישב בסוכה שבעת ימי החג; (ג) ליטול לולב במקדש כל שבעת ימי החג. וביאור מצוות אלו בפרקים אלו.

מצוות עשה; וזה הוא שופר - הדגש על א,א. **באחד בתשרי -** "ויבחדש השביעי באחד ל'כם" (במדבר כט,א). מצות עשה למשנה תורה). פירוט המצוה: **שבעת ימי החג -** שנאמר 'ימים' (ויקרא כג,מב). מצות עשה כאן במשמעות של שם

כולל לארבעת המינים. **במקדש כל שבעת ימי החג** שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל" (ויקרא כג,מב). מצות עשה קסט). **וביאור מצוות אלו בפרקים אלו.**

הקדמה: ראש השנה – פנים רבות יש לו, וכולם באים לידי ביטוי בהלכה מתוך "משנה תורה" כסיכום של כל התורה שבעל פה. חלק גדול ומכריע מהיבטים אלו נתדלדלו **בהעדר סנהדרין** לקידוש החודש עפ"י הראיה, **כשרוב עם ישראל עדיין בגולה** ומתוך כך מחזור שני השמיטה והיובלות אינם כפי שראויים להיות, **וללא בית מקדש** על כל העבודות המיוחדות בו. אחד ההיבטים המיוחדים בראש השנה – והוא לבטח ההיבט הבולט יותר בזמן בו אנו חיים – הוא מצות שמיעת קול שופר והריהי: "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמו יש בו: כלומר עורו עורו ישנים משינתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם; וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל – הביטו לנפשותיכם, והטיבו דרכיכם ומעלליכם; ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה" (תשובה ג,דף).

הלכות שופר פרק א: שמיעת תרועת השופר

❖ המצוה (א-ב)

א מצות עשה של תורה לשמוע - הדגש הוא על **השמיעה** לזכרון לעורר ולהתעורר לתשובה, ולא על **התקיעה**. "ואין אנו תוקעים אלא כדי לשמוע" (ש"ת קמב). **תרועת השופר בראש השנה -** "יובל מקום שנאמר ראש השנה סתם, הוא אחד בתשרי" (מעשר שני א,ב). ומתקנת חכמים (ראה ביאור ב,י) חל גם בבי בתשרי. **שנאמר** "ויבחדש השביעי באחד לחדש, מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה, לא תעשו. **יום תרועה, יהיה לכם** והתקיעה ביום ("יום

א מצות עשה של תורה, לשמוע תרועת השופר בראש השנה, שנאמר "יום תרועה, יהיה לכם" (במדבר כט,א). **ושופר שתוקעין בו, בין בראש השנה בין ביובל -** הוא קרן הכבשים הכפוף; וכל השופרות חוץ מקרן הכבש, פסולין. **ואף על פי שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש השנה, הרי הוא אומר ביובל "והעברת שופר תרועה... תעבירו שופר" (ויקרא כה,ט); ומפי השמועה למדו מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר.**

הכלל - דבר שמצותו ביום, כשר כל היום; ודבר שמצותו בלילה, כשר כל הלילה. ואף על פי כן, זריזין מקדימין למצוות" (מעשה הקרבנות ד,י). **ושופר שתוקעין בו, בין בראש השנה בין ביובל -** יובל היא שנת החמישים במחזור השנים לאחר שבע מחזורים של שבע שנים (שמיטה י,א), והיובל נוהג רק בזמן שכל יושביה עליה... (שמיטה י,ח). **ביובל המצוה היא לתקוע להכרות חרות "מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי, בשנת היובל. ומצוה זו מסורה לבית דין, תחילה; וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע" (שמיטה י,ג).**

תרועה") ולא בלילה, ולכתחילה מעלות השמש ובדיעבד מעלות השחר¹. וכל היום כשר לתקיעה, "זה

כשר. וכל היום, כשר למילה; ואף על פי כן, מצוה להקדים בתחילת היום--זריזין, מקדימין למצוות" (מילה א,ט [ח]). ומארי מסביר שם כי ומילת יום בעברית יש לה שני מובנים, (א) מושג של זמן שהגדרתו מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. (ב) כינוי לשמש. לפיכך לכתחילה אנו עושים מעלות השמש – כאשר יש שבידינו את שני מושגי היום, ובדיעבד או בשעת הדחק – די במושג הראשון, מעלות השחר.

¹ **הגדרת יום תרועה.** יש להשוות עם זמן המילה: "אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש--בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה: שנאמר "וביום, השמיני" (ויקרא יב,ג)--"ביום", ולא בלילה. ואם מל משעלה עמוד השחר,

שנלמד באחת המידות ולא קבלה למשה מסיני מפי הגבורה³. **מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר** – "שופר של יובל ושל ראש השנה, אחד הוא לכל דבר; ואחד היובל ואחד ראש השנה לתקיעות [שווים למניין התקיעות, אבל לא לסוג השופר⁴]" (שמשנה י, יחיא)⁵.

ב במקדש – כאן משמעותו בהר הבית בלבד (ירושלים נקראת מקדש (= "לפני ה'") בשני תנאים: א. בזמן שבית המקדש קיים ב. לעניין מצוות תורה

ולא לעניין מצוות קבלה, כלומר מצוות הנלמדות מספרי הנביאים והכתובים⁶). **היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד, ושתי חצוצרות מן הצדדין – השופר מאריך והחצוצרות מקצרות, ולמה תוקעין עימו בחצוצרות, משום שנאמר "בחצוצרות, וקול שופר – הריעו, לפני המלך ה' (תהילים צח,ו). אבל בשאר מקומות, אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד.**

– הריעו, לפני המלך ה' (תהילים צח,ו) * וזה בנוסף על "בימי המועדות כולם, ובראשי חודשים [וראש השנה הנו גם מועד וגם ראש חודש], היו הבהונים תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן, והלויים אומרים שירה – שנאמר "וביום שמחתכם ובמועדיכם, ובראשי חודשיכם – ותקעתם בחצוצרות" (במדבר יז, * (כלי המקדש ג, זרה)). **אבל בשאר מקומות, אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד.**

לעומת זאת בראש השנה המצוה היא על כל אחד לשמוע. ההבדל הוא שבראש השנה אילו עמד בחדר אטום והוציא פי שופרו לחוץ, ותקע ולא שמע מאומה, הרי השומעים אותו יצאו ידי חובה והוא לא יצא. ואילו ביובל במקרה כזה- ודאי יצא. **הוא קרן הכבשים הכפוף** - כפיפתו הטבעית (הדגש הוא על הא הידיעה "הכפוף") כפי שבראו הקב"ה, ואם מפושט באופן מלאכותי – פסול (מ)². וזהו קרן איל = זכר הכבשים. **ואף על פי שלא נתפרש בתורה**

תרועה בשופר בראש השנה, הרי הוא אומר ביובל – "וְסִפְּרֶתָ לְךָ, שְׁבַע שְׁבֻטֹת שָׁנִים, שְׁבַע שָׁנִים, שְׁבַע פְּעָמִים; וְהָיָה לְךָ, יְמֵי שְׁבַע שְׁבֻטֹת הַשָּׁנִים, תִּשָּׁע וְאַרְבָּעִים, שָׁנָה. וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפֵר תְּרֻעָה, בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי, בְּעֶשְׂרֵי, לַחֲדָשׁ; בְּיוֹם, הַכְּפָרִים, תִּעְבְּרוּ שׁוֹפָר, בְּכָל אֲרָצְכֶם" (ויקרא כה,ח-ט). ומפי השמועה למדו – פירוש למקראות

דיני התורה שנתקבל איש מפי איש – ואפשר, אך לא מוכרח, עד משה רבנו - כפי ששמע מרבתינו במסורת הדורות ונתקבלה כך הלכה בישראל. הפירוש הוא עפ"י דיוק המקראות במסורת הכרע וסברא, לא

² **השופר הכפוף**. על דרך הכנת השופר מעיר מארי: "ובאו חז"ל להוציא מידי מעשה "האומנים" השוטים אשר כדי להקל על עצמם חרירתו – פושטים אותו, וקלות הוא נפשט לאחר הרתחתו במים במעלות מסויימות, וכשמוציאים אותו – חוזר ומתקשה ואז קל לעשות בו את החור במקדח פשוט. מה שאין כן כפי שהוא, כפוף, צריך אומנות וסבלנות ואיטיות מרובה. ואותם אומנים המפשטים – אינם אומנים ומחוסר ידיעתם מפשטים אותו... ובאמת כל פשיטה מקלקלת אותו ומוציאה אותו מידי שופר ומעבירתו לגדר חצוצרה, כפי שהארכתי במאמרי "ביסיני" אב-אלול תשל"א [נמצא גם בכתבים א, עמ' 55. ובאינטרנט ...]. גם לשון מרן השו"ע... לפיכך לדעת רבנו ומרן – אין להכנס...עד איזה גבול נקרא כפוף... לפיכך בתימן הגם שידעו סוד הפישוט – לא נגעו בו כלל והניחוהו כתוארו וכתבניתו. לכן נראה כי ירא שמים ירחק ממעשה האומנים ויתקע בשופר של איל החרור כפי שהוא". ושם הביא את האירוסים הבאים: **השופר בצורתו הטבעית**

השופר לאחר פישוטו. . ובאותו מאמר מסכם: "איני רוצה ברשימה זו לפקפק במסורת העדות הנוהגות לתקוע בשופר ממושט, מטרתי רק לגלות אוזו אותן עדות אשר נהגו מימות משה רבנו ועד עתה לתקוע בשופר של איל הכפוף, או כלשון חז"ל בשל זכרים כפופים, שלא ימהרו לפשוט צורתם ולשנות מנהגם". **הכפוף**. עניין זה בא ללמד "ברי" כמה דכייף איניש דעתייה טפי מעלי [=בראש השנה ככל שאדם מכופף דעתו יותר טוב]" (בבלי, ראש השנה כו,ב). והשלם: "שהרוצה לזכות עצמו – יכוף יצרו הרע" (איסורי מובה

³ **מפי השמועה**. ראה מאמרו של מארי "מפי השמועה ומפי הקבלה במשנה תורה" המצורף לסוף ספר משפטים (כרך כא) וכאן כתב קצת שונה. לעומתו הרי רבינוביץ' ("עיונים במשנתו של הרמב"ם", הוצאת מעליות, תשנ"ט, עמ' קיט) סבור כי מפי השמועה = מפי הקבלה. ⁴ מארי כאן, בסוכה ז, יב [יג] אות לד; ב,א אות טו; בתענית א,ד.

❖ **השופר (ג-ז)**

ג שופר של עבודה זרה – כאן מדובר על שופר שהוא מנכסי (י"שלי) עבודה זרה, מרכושה וממשמשיה^(ב), **אין תוקעין בו, לכתחילה** - משום שמאוס הדבר לעשות בו מצוה "מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה, שהקדוש ברוך הוא שונאה" (אסורי מובח ה, ח, טו). **ואם תקע בו, יצא** – שהרי גם אם נהנה באיסור - "מצוות לא להינות ניתנו". אך אם השופר נעבד ממש בעבודה זרה או שהיה שייך לאיל שנעבד כעבודה זרה, לעולם אין יוצאים בו גם בדיעבד, אף על פי שביטלו^מ; ולענין זה יש הבדל בין חפץ עבודה זרה הנעבד לבין רכוש עבודה זרה. ולעומת זאת לשופר

בדק הבית; וכל הנהנה בשווה פרוטה מקודשי ה', מעל" (מעילה א, א). **לא יתקע בו; ואם תקע, יצא – שאין בקול מעילה** – כלומר אע"פ שאסור להשתמש בשופר כזה, אין השימוש נחשב מעילה, על כל דיניה: "קול ומראה וריח של הקדש" – לא נהני, ולא מועלין [אם נהנה בדיעבד – אין זה נחשב כמעילה]" (מעילה ה, יח, טז). **ואם תאמר, והלא נהנה בשמיעת הקול – מצוות לא ליהנות ניתנו** – אין המשמעות היא שאין ליהנות מהמצוות, אלא שאין המצוות נבחנות באמת מידה (קריטריון) של הנאה בעולם הזה?² **לפיכך המודר הניה משופר** – הנודר שלא יהנה בשופר. **מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה.**

של מצוה.

של עיר הנידחת – כלומר מנכסיה. **אם תקע בו, לא יצא** - משום שכל נכסי עיר הנידחת, גם אלו שאינם עבודה זרה, ראויים להישרף ו"כל הנהנה ממנה בכל שהוא – לוקה אחת, שנאמר "ולא ידבק בידך מאומה, מן החרם" (דברים יג, ח) (עבודה זרה ד, ב). **שופר הגזול** – הגזול (שנלקח בכוח ובגלוי) וכן הדין לשופר הגנוב (שנלקח בסתר)⁶. **שתקע בו, יצא ידי חובתו – שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזל** – כלומר למרות שעבר עבירה, אין קשר בין עבירת העבירה לקיום המצוה, שהרי קיום המצוה – השמיעה - באה רק **לאחר השימוש** בשופר שהוא התקיעה עצמה (ראה ביאור בהקדמת הפרק), ושמיעת הקול – אין בה ממש, כלומר לא נגבד דבר בשמיעה. ואם המצוה היתה בתקיעה כמו ביובל – הרי זו מצוה הבאה בעבירה. **וכן שופר של עולה** – הכוונה של קרבן עולה "אסור להדיט ליהנות מקודשי ה' – בין מדברים הקרבין על גבי המזבח, בין מקודשי

⁷ **מעילת שופר**. לגבי יובל בו התקיעה היא המצוה, השופר הרי עשוי מקרני החיה שדינם לגבי מעילה: "העצמות, והגידים, והקרניים, והטלפיים--שפירשו מקודשי קודשים לפני זריקת דמים, מועלין בהן; פירשו לאחר זריקת דמים, אין מועלין בהן" (שם ב, ב).
⁸ **חמשת החושים**. מעניין הוא כי שני החושים הנשארים (טעם ומישוש) – יש בהם דין מעילה, ושימוש בקודשי ה' באמצעות חושים אלו – הוא חמור יותר משאר החושים. והשלם ממו"נ ג, ח: "...ובפרט חוש המישוש אשר הוא חרפה לנו...אשר בו מתאווים אנו האכילה והשתיה והתשמיש, שראוי למעט בו ככל האפשר... אבל...עדת הסכלים...אין להם מחשבה ולא רעיון כי אם באכילה ותשמיש לא יותר..." עיין שם.

⁹ **המצוה והנאה**. אין ההנאה צריכה להוות אבן בוחן בחייו של אדם. השלם מתוך הלכות דעות: "צריך האדם שיכוון כל מעשיו, כולם, כדי לידע את השם ברוך הוא, בלבד; ויהיה שבתו וקומו ודיבורו, הכול לעומת זה הדבר. כיצד.. וכן כשיאכל וישתה ויבעול, לא ישים על ליבו לעשות דברים הללו, כדי ליהנות בלבד, עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך ויבעול כדי ליהנות; אלא ישים על ליבו שיאכל וישתה, כדי להברות גופו ואבריו בלבד. לפיכך לא יאכל כל שהחיד מתאוה, כמו הכלב והחמור, אלא יאכל דברים המועילים לו, אם מרים אם מתוקים. ולא יאכל דברים הרעים לגוף, אף על פי שהן מתוקין לחך" (דעות ג, ה-ו, ב). ומצוות אין מטרותן הנאה חומרית "לפי שאסור ליהנות בדברי תורה, בעולם הזה" (תלמוד תורה ג, טו). אלא "הנאת" נצח ואמת, רפואת הנפש: "...אלא שהן בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשות, שנאמר "ויהיו חיים, לנפשך" (משלי ג, כב) (עבודה זרה יא, טו, יב). ועניין זה הרי יש לו קשר עם שכר המצוות, שאין שכר אמת ניתן בעולם הזה ולפי מושגו. (ראה הלכות תשובה ח).

⁵ **עבודה זרה ומשמשיה**. ושונה דין חפץ נעבד מדין משמשי עבודה זרה שהרי שהרי "המבטל עבודה זרה, ביטל משמשיה; ביטל משמשיה, משמשיה מותרין, והיא אסורה בהנאה כמו שהייתה, עד שיבטלה" (עבודה זרה ח, טו). מארי משליך את טעמו של רבנו מלולב (ראה ח, א) לכאן. ראה שם את ההבדל בין: "ארבעה מינין האלו, שהן לולב והדס וערבה ואתרוג, שהיה אחד מהן... מאשרה הנעבדת אף על פי שביטלו האשרה מלעובדה, או שהיה של עיר הנידחת--הרי זה פסול. היה אחד מהן של עבודה זרה, לא יטול לכתחילה; ואם נטל, יצא".
⁶ **גנב וגזלן**. על ההגדרות ראה גניבה א, ג. וגזילה א, ב. [ג].

ד שופר של ראש השנה – אין מחללין עליו את

יום טוב – זכור כי ראש השנה הוא גם יום טוב. ואפילו בדבר שהוא משום שבות – שבות הם תוספת איסורי שבת ויום טוב, הנתקנו מהסיבות המנויות להלן: "נאמר בתורה "תשבות" (שמות כג,יב; שמות לד,כא) – אפילו מדברים שאינן מלאכה, חייב לשבות מהן. ודברים הרבה הן, שאסרו חכמים משום שבות – מהן דברים, אסרום מפני שהן דומים למלאכות, ומהן דברים, אסרום גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה" (שבת כא,א). ואיסורי שבות אלו – יש בהם תנאים המתירים עשייתם¹⁰.

כיצד: היה השופר בראש

האילן או מעבר הנהר ואין לו שופר אלא הוא – כלומר זהו דבר מצוה ושעת דוחק ואף על פי כן, אסורי שבות חלים עליהם (מלבד בתנאים שנוכרו): **אינו עולה באילן** – "התולש [כלומר העוקר דבר צומח מגידולו], חייב [מאיסור תורה] משום קוצר. אין עולין באילן... גזירה [של חכמים משום שבות], שמא יתלוש" (שבת כא,ו). **ולא שט על פני המים כדי להביאו** – "כל דבר שהוא גמר מלאכה, חייב עליו משום מכה בפטיש [זהו האיסור הל"ט מאיסורי תורה בשבת]. ומפני זה... המתקן כלי באיזה דבר שיתקן – חייב... אין שטיין [=אין שוחים] על פני המים – גזירה, שמא יתקן חבית של שייטין [=מצוף של השוחים], כלומר שמא יתקן בה את המצופים החלולים העוזרים לשוחה שלא יטבע... [שבת כג,ד-ה]. **ואין צריך לומר** – כלומר אם איסורי חכמים נאסרו, מובן שאיסורי תורה נאסרו. **שאיין חותכין אותו** – חותך הוא אב מלאכה מהתורה: "וכן כל חתיכה שיחתוך

¹⁰ **איסורי שבות**. התנאים המאפשרים עשייתם: "דבר שאינו מלאכה, ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות--מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת: והוא, שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה. כיצד: אומר ישראל לגוי לעלות באילן בשבת או לשוט על פני המים, כדי להביא לו שופר... וכן כל כיוצא בזה." (שבת ו,ט-י). ועוד: "כל הדברים שהן אסורין משום שבות, לא גזרו עליהן בין השמשות, אלא בעצמו של יום הוא, שהן אסורין; אבל בין השמשות, מותרין; והוא, שיהיה שם דבר מצוה או דוחק. כיצד: מותר לו בין השמשות לעלות באילן או לשוט על פני המים, להביא לולב או שופר..." (שבת כד,ז).

חרש העץ מן העצים, או חרש מתכת מן המתכות –

חייב משום מחתך" (שבת יא,ז). **ואין עושין בו מלאכה** – כלומר אין עושים שום מלאכה בשבת כדי להכשירו לתקיעה. **מפני שתקיעת שופר מצות עשה, ויום טוב עשה ולא תעשה** – ראה לפני הלכות אלו את פתיחת הלכות שביתת יום טוב שם מנוי מצות שביתת יום טוב ומצות איסור עבודה לכל יום טוב בנפרד. והכלל הנוכח: "ואין עשה, דוחה את לא תעשה ועשה" (יום טוב ג,ה), והיאך מצות שבות של חכמים דוחה מצוה של תורה? משום שכאן לא נגעו חכמים במצוה עצמה אלא בהכנותיה, שהרי בעת

ד שופר של ראש השנה – אין מחללין עליו את יום טוב, ואפילו בדבר שהוא משום שבות. כיצד: היה השופר בראש האילן או מעבר הנהר ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן ולא שט על פני המים כדי להביאו; ואין צריך לומר שאין חותכין אותו, ואין עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצות עשה, ויום טוב עשה ולא תעשה. ומותר ליתן לתוכו מים או יין או חומץ ביום טוב, כדי לצחצחו; ולא ייתן לתוכו מי רגליים לעולם, מפני הכבוד – שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

העבירה על השבות עדיין אינו עושה את מצות התקיעה, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה (המאירי). **ומותר ליתן לתוכו מים או יין או חומץ ביום טוב, כדי לצחצחו** – כלומר כדי שיהא קולו של השופר צלול ונקי. ובא ללמדנו (ב) שאין בזה משום תיקון כלי ואיסור מכה בפטיש, כיוון "שכל הקולות כשרים בשופר" (הלכה י). **ולא ייתן לתוכו מי רגליים** – לשון נקיה¹¹ לשתן. **לעולם** – כלומר לא רק לפני ראש השנה אסור אלא כל שופר המיועד לתקיעה של מצוה יש לנהוג בו כבוד, והוא כבוד המצוה. ומרחיקים ממי רגליים לכל דבר שבקדושה: "ולא קרית שמע בלבד, אלא כל עניין שהוא מדברי קודש--אסור לאומרו בבית המרחץ ובבית הכיסא, ואפילו אמרו בלשון חול. ולא לאומרו בלבד, אלא אפילו להרהר בליבו בדברי תורה בבית הכיסא, ובבית המרחץ, ובמקום הטינופת והוא המקום שיש בו צואה או מי רגליים--אסור" (קריאת שמע ג,ד). **מפני הכבוד – שלא יהיו מצוות בזויות עליו** – עניין זה מוסבר בהלכות כיסוי הדם: "שלא ינהוג מנהג ביזיון במצוות, ויהיו בזויות עליו: שאין הכבוד לעצמן של מצוות – אלא למי שציווה בהן ברוך הוא, והצילנו מלמשש בחושך, וערך אותם נר ליישר המעשים, ואור להורות נתיבות הישר;

¹¹ **לשון נקיה**. ובה הלשון היא לשון הקודש: "שהלשון הזה המקודש לא הונח לו כלל שם ל... ולא לשתן, ולא לצואה... אלא מכנים אותם בשמות מושאלים וברמזים. והיתה הכוונה בכך שהדברים הללו אין ראוי להזכירם ולעשות להם שמות, אלא הם דברים שיש לחשות מהם, ואם הביא ההכרח להזכרתם – יש למצוא עצה לכך ע"י כינויים מלשונות אחרים, כמו שכאשר מביא ההכרח לעשייתם, מסתתרים בכך ככל האפשר..." (מו"נ ג,ח).

התקיעה - הרי זה כשר, ועתה הם כבר נסתמו. כלומר ב"ניקב" צריך שלושה תנאים: א) שלפני הסתימה לא עכבו הנקבים את הקול, ב) סתמו במינו, ג) נשתייר רובו שלם. **קדחו בזכרותו** - כשהקרן מחובר לכבש, בולט עצם (יזכרותו) מראש הכבש אל תוך הקרן, וכאן בעשיית השופר עצם זו לא הוסרה לגמרי אלא נקדחה - **כשר, שמין במינו אינו חוצץ. דיבק שברי שופרות עד שהשלימו לאחד, פסול.** שופר פסול - פסול גם ליום טוב שני של ראש השנה (מ).

ו הוסיף עליו כל שהוא - כלומר הוסיף לשופר באופן קבוע תוספת כל שהיא. **בין במינו בין שלא במינו - פסול** - יושופר אחד אמר רחמנא [=אמרה התורה] ולא שניים ושלושה שופרות. **ציפהו זהב מבפנים** - שאז הקול יוצא מתוך הציפוי, או במקום הנחת הפה - שעשה טבעת העשויה מפח זהב בקצה הצר של השופר אשר דרך התקוע להצמיד בו שפתותיו בחזקה (מ) ואז הקול יוצא דרך פיה זו - **פסול. ציפהו מבחוץ** -

שלא במקום הנחת פה והוא כרוחב אצבע למעלה מקצהו הצר, בשופר שעבה עוביו הטבעי- אין תוספת זו משפיעה כלל על קולו. אך כאשר נגרד עובי השופר הטבעי ונעשה דק, אף שכשר (הלכה הבאה) יש אפשרות שישתנה קולו - **אם נשתנה קולו מכמות שהיה, פסול; ואם לא נשתנה, כשר**.¹³ **נתן שופר בתוך שופר - אם קול פנימי שמע, יצא; ואם קול חיצון שמע, לא יצא.** הרחב את הקצר - הרחב על ידי חימום השופר את הפתח הצר של השופר המוצמד לפה התקוע או שקיצר את הרחב - הפתח הרחב שהוא החלק הצמוד לראש הכבש - **פסול.**

¹³ **צוירים בשופר** - ובעניין צוירים על גבי השופר: אם הצוירין מעשה חריטה ופיתוח בגוף השופר, אין בכך כלום שאף אם ישתנה קולו הרי הוא גוף השופר. גם אם יצייר בו צוירים בצבעים שאינם גוש - אך בכך כלום לפי שודאי אינם גורמים שום שינוי בקולו. אך אם גרדו והעמידו על גלדו (בהלכה הבאה) וכרכמו בצבעים שהם גוש - רק אז אפשר שישתנה קולו מארי: "ומכל מקום נהגו אבותינו לא לעשות בשופר שום צוירים או כוירים".

וכן הוא אומר "נר לרגלי, דברך; ואור, לנתיבותי" (תהילים קט,קה) "שחטה יד,יאטו). ואע"פ ששופר הוא מתשמישי מצווה, כמו הציצית שבהם נאמר: "נפסקו לו חוטי לבן, או תכלת - זורקן באשפה [כלומר יכול לזורקן באשפה], מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה" (ציצית ג,ט) בניגוד לתשמישי קדושה (ראה ספר תורה י,ד).¹²

ה שיעור השופר - כדי שיאחזנו בידו, וייראה לכאן ולכאן - ובאדם בינוני שיעורו טפח, שהוא רוחב ארבע אצבעות אגודל (ספר תורה ט,ט) (מ) שהם כ-8 ס"מ. **נסדק לאורכו, פסול** - שסדק כזה עשוי לעכב התקיעה, אבל אם נשתייר בו אפילו מיעוט השיעור השלם - כשר, שהרי אפשר לתקוע בו אפילו כשסדק פתוח (מ); **לרוחבו - אם נשתייר בו כשיעור - כשר, וכאילו נכרת מהכבש ממקום הסדק** - יש לזכור כי הפתח הרחב של השופר הוא בסיס הקרן בראש האיל, והפתח הצר הוא קצה הקרן, ובצד זה תוקעים. אם כך, צריך השופר להיות בשיעור טפח מהסדק לצד הפתח הצר של

השופר. **ניקב** - שהנקבים לא עכבו את התקיעה לגמרי, ועדיין אפשר לתקוע בו אלא שבאופן טבעי אין קול שופר נקוב כקול שופר שלם, ואם הנקבים מנעו את התקיעה לגמרי- הריהו פסול אף אם יסתמו (מ). **אם סתמו שלא במינו** - שסתמו שלא בדבק העשוי מקרן כבש. **פסול** - מפני שהקול היוצא עתה ממנו שונה מכפי שהיה לפני הסתימה, ועתה אינו קול השופר אלא קול חומר הדבק. "ושופר אחד אמר רחמנא [=אמרה התורה] ולא שניים ושלושה שופרות" (בבלי, ראש השנה כו,א). **סתמו במינו - אם נשתייר רובו שלם, ולא עיכבו הנקבים שנסתמו - כלומר שלא עיכבו הנקבים לפני שנסתמו את**

¹² **מי רגליים**. היבט נוסף לכך הוא נאות המצוות: "והוא הדין, לכל דבר שהוא לשם האל הטוב--שיהיה מן הנאה הטוב: אם בנה בית תפילה, יהיה נאה מבית ישיבתו; האכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחני; כיסה ערום, יכסה מן היפה שבכסותו; הקדיש דבר, יקדיש מן היפה שבנכסיו. וכן הוא אומר "כל חלב לה" (ויקרא ג,טז). (איסורי מזבח ז,טו)

ז היה ארוך וקיצרו - בין מצידו הרחב בין מצידו הצר ^(ז) כשר. גירדו - בין מבפנים בין מבחוץ, אפילו העמידו על גלדו - כשר. היה קולו עבה או דק או צרוד - כשר, שכל הקולות כשרין בשופר.

ז היה ארוך וקיצרו - בין מצידו הרחב בין מצידו הצר ^(ז) כשר. גירדו - בין מבפנים בין מבחוץ, אפילו העמידו על גלדו - עורו (ראה איוב טו, טז), שהשאיר דופן דקה. - כשר. היה קולו עבה או דק או צרוד - כשר, שכל הקולות כשרין בשופר.

❖ קול והד (ח)

ח התוקע בתוך הבור או בתוך המערה - אותן העומדים בתוך הבור והמערה, יצאו. והעומדים בחוץ - אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הברה שמעו, לא יצאו. וכן התוקע לתוך החבית הגדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הברה שמעו, לא יצאו.

ח התוקע בתוך הבור או בתוך המערה - תיאור מציאות זו הוא בשעת השמד שהמלכות אסרה לתקוע בשופר. - אותן העומדים בתוך הבור והמערה, יצאו - בין ששמעו קול צלול בין ששמעו קול מעורב עם ההד ^(ז). והעומדים בחוץ - אם קול שופר שמעו,

יצאו; ואם קול הברה - הד. שמעו, לא יצאו. וכן התוקע לתוך החבית הגדולה - כלומר שהוא בחוץ והכניס קצה השופר לתוך החבית. וכיוצא בה - אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הברה שמעו, לא יצאו.